

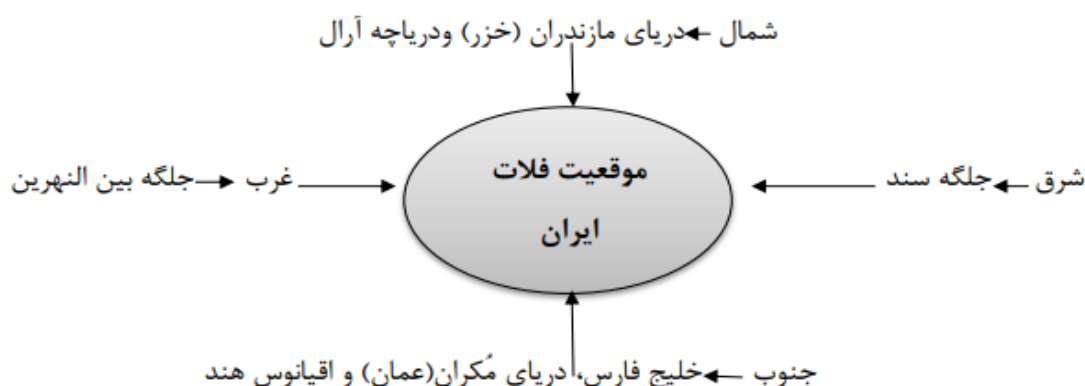
سپیده دم تمدن ایرانی

درس ۸

➤ تاریخ و تمدن کهن ایران نیز از شرایط و عوامل جغرافیایی تاثیر پذیرفته است در نتیجه برای مطالعه تاریخ و تمدن ایران، ناگزیر به مطالعه جغرافیای آن هستیم.

جغرافیای تمدنی ایران

➤ شرایط و عوامل جغرافیایی تاثیر بسزایی ۱ پیدایش تمدن نخستین ۲ سیر رویدادها و تحولات تاریخی در سرزمین ها و کشورهای مختلف جهان داشته است.

➤ احاطه شدن فلات ایران توسط کوه ها و رشته کوه های بزرگ باعث بوجود آمدن دشت ها و جلگه هایی با آب و هوای متفاوت در دامنه و میان آنها شده است.

➤ بارندگی و رطوبت در نواحی کوهپایه ای و سرزمین های پست باعث ایجاد محیط مناسب برای بارندگی و شکل گیری سکونتگاه های شهری و روستای

تاثیر موقعیت جغرافیای ایران بر شکل گیری تاریخ و تمدن

- (۱) واقع در جنوب غرب آسیا
- (۲) پل ارتباطی شرق و غرب در جهان باستان
- (۳) اتصال تمدن ها و کشورهای بزرگ به واسطه مهمترین راه های زمینی و دریایی
- (۴) اهمیت خلیج فارس و دریای مکران در برقرای ارتباط های تجاری، سیاسی، نظامی و فرهنگی میان سرزمین های دور و نزدیک
- (۵) موقعیت جغرافیایی ایران را به کانون مبادلات فرهنگی، هنری و اقتصادی جهان باستان تبدیل کرده بود.

ایران در دوران پیش از تاریخ

کانال تخصصی "تاریخ من" @tarikheman3

الف- **کهن ترین ساکنان فلات ایران:** احتمال مهاجرت از آفریقا، آسیای مرکزی، قفقاز و شبه قاره هند به سوی سرزمین ما، در دوران پارینه سنگی قدیم مطرح کرده‌اند. کهن ترین نشانه از حضور انسان مربوط به بستر کشف رود در نزدیکی مشهد در خراسان رضوی است.

ب- **از نخستین روستاها تا نخستین شهرها:** محوطه باستانی چُغَاگَلان در شهرستان مهران (ساکنان نواحی کوهپایه‌ای زاگرس) جزء نخستین مردمانی در جهان بوده‌اند که حدود ۱۲ هزار سال پیش شروع به کشت گیاهانی مانند جو و گندم و اهلی نمودن جانورانی مثل بز و گوسفند کردند. این اقدام به منزله ورود انسان از دوره شکار و گردآوری خوراک به دوره یکجانشینی و تولید خوراک در فلات ایران محسوب می‌شود. با روی آوردن گروه‌هایی از مردم به کشاورزی و دامپروری، به تدریج سکونتگاه‌ها و روستاهایی نخست در غرب و سپس در دیگر مناطق ایران پدید آمد. با پیشرفت مهارت‌های ابزارسازی شان، علاوه بر آنکه فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در زمینه صنایع و هنرهای گوناگونی مانند سفالگری، فلزکاری، بافندگی، خانه سازی نیز به پیشرفت دست یافتند.

۱- سفالگری

ساخت ظروف سفال و ابزار سفالی در ۸ هزار سال پیش
اختراع چرخ سفال در ۶ هزار سال پیش
تبدیل ظروف سفالی ساده به ظروف متنوع و نقش دار
مهمترین مشتریان آن ← مردمان بین النهرین

۲- فلز کاری

➤ یافته های باستان شناسی نشان می‌دهد که مردم ایران از حدود ۸ هزار سال پیش، با چکش کاری بر روی رگه های طبیعی مس، برخی ابزارها به ویژه زیورات مسی می ساختند.

دستاوردهای صنعت فلزکاری

ساکنان فلات ایران

۱- ساخت زیورات با چکش کاری به روی رگه های طبیعی مس

۲- ساخت اشیاء و ابزارهای مفرغی

➤ اشیاء و ظروف سنگ صابون از دیگر مصنوعات مردم برخی سکونتگاه های کهن فلات ایران هستند.

۵ تا ۷ هزار سال پیش	دست یابی به فنون ذوب و قالب گیری مس
بقایای کوره های ذوب و قالب گیری مس در	شهداد، تل ابلیس و تپه یحیی در کرمان تپه زاغه در قزوین
ساخت ابزار مفرغی	از طریق آمیختن مس با ماده قلع
بهترین نمونه صنعت و هنر فلز کاری	مفرغ های لرستان
مراکز عمده تولید ابزار سنگ صابون	چیرفت و تپه یحیی در کرمان

- ایجاد کلبه های نه چندان مقاوم از سنگ، چوب، شاخ و برگ درختان و گیاهان
- استفاده از گل و سنگ و خشت در ساخت بناهای محکم
- پوشاندن دیوارها از کاهگل و رنگ آمیزی
- پوشاندن سقف خانه ها با تیر های چوبی

۳- خانه سازی

- ❖ نخستین شهرها حدود ۵ هزار سال پیش در فلات ایران به وجود آمدند.
- ❖ نخستین شهرهای فلات ایران عبارتند از:
  - شوش و چغامیش در خوزستان
  - شهداد و چیرفت در کرمان
  - شهر سوخته در سیستان
  - سیلک در کاشان

پدید آمدن شهرها

نکته

دوران تاریخی

تمدن ایلام

دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ ایلام که اطلاعات مکتوبی در باره آن وجود دارد، آغاز می‌شود. سرزمین اصلی ایلامیان شامل جلگه خوزستان و مناطق کوهستانی زاگرس جنوبی و میانی بود. از آنجا که اقتصاد بین‌النهرین نیازمند منابع طبیعی و معدنی فلات ایران بود، فرمانروایان سومری و آکدی پیایی به سرزمین ایلامی‌ها لشکرکشی می‌کردند. این تاخت و تازها، سرانجام سبب شد که حاکمان کوچک و مستقل ایلامی در حدود ۲۶۰۰ ق.م. با یکدیگر متحد شوند و پادشاهی ایلام را تأسیس کنند.

حکومت و تمدن ایلام، همواره با همسایگان بین‌النهرینی خود مانند سومریان، آکدیان، بابلیان و آشوریان ارتباط تنگاتنگ سیاسی، فرهنگی و تجاری داشت. قلمرو ایلام بارها مورد هجوم سپاهیان بین‌النهرین قرار گرفت و استقلال خود را از دست داد؛ اما ایلامیان دوباره قدرت می‌گرفتند. پادشاهان ایلام نیز هرگاه فرصتی به دست می‌آوردند به بین‌النهرین لشکرکشی می‌کردند. ایلام همچنین با دیگر مناطق فلات ایران و سرزمین‌های مجاور آن مانند آسیای صغیر و هند، روابط تجاری داشت. ارتباط‌های سیاسی و تجاری موجب روابط فرهنگی میان این سرزمین‌ها شد و دین، فرهنگ، خط و زبان آنها را تحت تأثیر قرار داد. حکومت ایلام، سرانجام پس از قرن‌ها سلطنت، بر اثر یورش ویرانگر آشوریان در قرن ۷ ق.م. دچار انحطاط و فروپاشی شد.

شهر و شهرنشینی: شوش مرکز جلگه خوزستان، یکی از پایتخت‌های ایلامیان در دوران حکومت ایلامی‌ها به اوج شکوفایی اقتصادی رسید و پیشه‌ها و صنایع مختلفی مانند سفالگری، فلزکاری و بافندگی در آن شهر رونق یافتند. شهر بزرگ و آباد شوش که در نتیجه یورش آشوربانیپال با خاک یکسان شده بود، در دوران سلسله هخامنشیان دوباره شکوه و عظمت دیرین خود را بازیافت. ایلامیان در بخش شرقی قلمرو خود، واقع در استان فارس امروزی نیز پایتخت دیگری به نام آئشان یا آزان داشتند. از دیگر شهرهای ایلام، سیمش که احتمالاً بر جای خرم آباد کنونی قرار داشته است.

فعالیت ۵ (صفحه ۷۷ کتاب درسی)

شهرهای قلمرو ایلام را با توجه به نقشه صفحه ۷۶ فهرست نمایید: شهرهای جلگه خوزستان، استان‌های فارس و بوشهر، کرمان - لرستان - کرمانشاه تا کردستان.

دین و اعتقادات: اعباد به خدایان متعددی، خدایان دارای نیرویی ماوراء طبیعی

محبوب‌ترین خدایان ایلامی، اینشوشیناک به معنی خدای شهر شوش معبد چغازنبیل، ستایشگاه این خدا

الهه‌های مادر ن مقام رفیعی در سلسله مراتب خدایان ایلامی داشتند. ایلامیان این الهه‌ها را به عنوان مادر خدایان می‌پرستیدند و برای آنان معابدی ساخته بودند. پیکرهای گلی فراوانی دلالت بر احترام و تقدس آنها نزد مردم دارد. از دیگر مراکز تمدنی ایران نیز پیکرهای از الهه‌های مادر به دست آمده که نشان می‌دهد عقیده به این الهه‌ها در ایران فراگیر بوده است. در ایلام، کاهنان آداب و تشریفات دینی را زیر نظر کاهن بزرگ به جا می‌آوردند.

زنان مقام و منزلت والایی و موقعیت اجتماعی ممتازی و دارای قدرت و نفوذ فراوان بودند. زنان در جامعه، دارای نقش اساسی و تعیین کننده بودند. نقوش ایلامی نشان می‌دهد که زنان در امور اجتماعی و اقتصادی و مراسم رسمی سیاسی و دینی حضور چشمگیری داشته‌اند.

پرسش‌های نمونه (صفحه ۷۹ کتاب درسی)

۱- موقعیت جغرافیایی فلات ایران از چه جهاتی بر وضعیت تاریخ و تمدن در ایران تأثیرگذار بوده است؟

فلات ایران بین شرق و غرب جهان باستان، پل ارتباطی میان شرق و غرب که موجب برقراری ارتباط تجاری، سیاسی و نظامی و فرهنگی میان سرزمین‌های دور و نزدیک می‌شد. کانون مبادلات فرهنگی، هنری و اقتصادی بین ملل شده بود. از سوی دیگر موقعیت جغرافیایی ایران باعث هجوم اقوام مختلف و حمله‌های نظامی به ایران می‌شد که بر جنبه‌های گوناگون زندگی سیاسی، اجتماعی، فکری و... تأثیر زیادی می‌گذاشت.

کانال تخصصی "تاریخ من" @tarikheman3

۲- مهم‌ترین دستاوردهای ساکنان فلات ایران در دوران پیش از تاریخ در زمین‌های سفالگری و فلزکاری چه بوده است؟
ساخت ظروف و ابزارهای سفالی و مسی و زیورآلات، اشیا و ابزارهای مفرغی (ترکیب مس و قلع) و ظروف سنگ صابونی، فنون ذوب و قالب‌گیری فلزات

۳- چرا نواحی غربی و جنوب غربی فلات ایران زودتر از دیگر نواحی، وارد دوره تاریخی شدند؟
نزدیکی با تمدن‌های بین‌النهرین و استفاده از دستاوردهای آنها و دسترسی به منابع آبی در کوهپایه‌های زاگرس از جمله رود کارون گروهی از مردم به کشاورزی و دامپروری روی آوردند و به تدریج سکونتگاه‌ها و روستاهایی پدید آمد.

۴- چگونه تأسیس حکومت ایلام را توضیح دهید.

لشکرکشی‌های پی‌پی سومری و اکدی به سرزمین ایلام حاکمان کوچک و مستقل را به این نتیجه رساند که باید متحد شوند. پس از اتحاد آنها، حکومت پادشاهی ایلام تأسیس شد.

۴- وضعیت دین و اعتقادات ایلامیان را شرح دهید.

ایلامیان به خدایان متعددی اعتقاد داشتند به عقیده ایلامیان خدایان دارای نیرویی ماوراء طبیعی برای پیشرفت در کار مردم بودند که آنان را بر انجام هر کاری قادر و توانا می‌ساخت. آنها برای الهه‌های مادر احترام زیادی قائل بودند و برای ستایش آنها معابد زیادی ساخته بودند. محبوب‌ترین خدایان ایلامی، اینشوشیناک (خدای شهر شوش) بود. معبد چغازنبیل ستایشگاه این خدا محسوب می‌شد.

تهیه و تنظیم: عیسی رسولی گروه آموزشی تاریخ بناب